

Lyhennelmä prof. Torsti Kivistön alustuksesta:

Kirjaston merkitys on tietovirtojen solmuna yhä tärkeämpi

Yritän esittää pienen siivun noin 30 vuoden aikatahtäyksellä, mitä kirjastopuolella voisi tapahtua.

Henkinen ja hengellinen liikehdintä on käynnissä

Uusia uskontoja syntyy, valtavaa hengellistä ja henkistä liikehdintää esiintyy vastapainona sille materiapainotteiselle kehitykselle, joka tietenkin on ollut päättämätöntä teollisuus- ja informaatioyhteiskunta -vaiheessa.

Itse pidän tätä informaatioyhteiskuntaa aika paljon samanlaisena ilmiönä kuin prof. Malaska eli kyse on erittäin intensiivisestä teollisen yhteiskunnan lopusta tai päättymisvaiheesta.

On hyvää ja tärkeää kysyä kirjastolaitosta suunniteltaessa, millainen uusi vaihe seuraa tätä intensiivistä informaatiovaihetta, joka aika nopeasti organisoituu koko maapallon mittakaavassa.

Siirrymme joutilaisuusyhteiskuntaan

Kirjoitan Kunnallisen alan kehittämissäätiön tilauksesta uutta yhteiskuntamallia vuodelle 2050 ja se on - sanoisinko kuumimmassa luovassa vaiheessa - enkä voi sitä kauheasti tässä esittää. Pääsana, jota tilaajani on toivonut, on "joutilaisuusyhteiskunta", joka lähtee siitä, että teknologia-aste nousee noin satakertaiseksi ennen vuotta 2050. Siitä seuraa, että vain 20-30 prosentilla ihmisistä on nykymuotoista, täyspäiväistä työtä vuoden 2050 olosuhteissa.

Yhteiskuntamallia, joka näissä oloissa organisoituu, voidaan hyvin kutsua joutilaisuusyhteiskunnaksi - itse mieluummin kutsuisin sitä tietoisuusyhteiskunnaksi tai eettiseksi vastuuyhteiskunnaksi, mutta tilaaja toivoi nyt tätä joutilaisuusyhteiskuntaa eli siitä näkökulmasta olen visiota tekemässä.

Englannissa on tehty tutkimus, joka kuvaa ajankäytön muutosta noin 100 vuoden aikatahtäimellä. Vapaa aika on hyvin voimakkaasti lisääntynyt viimeisen 100 vuoden aikana ja jakautunut kolmen eri siivuun:

vapaa-aika lepoon ja palautumiseen, entertainment-puoleen eli huviin, ja itsensä kehittämispuoleen.

Tämä on näköpiirissä Suomessakin. Jos automaatiota, robotisointiastetta, nostetaan siinä tahdissa kuin ennustetaan, trendi tulee jatkumaan. Puhe 20-tuntisesta työviikosta tai 4-päiväisestä työviikosta on otettava täydestä todesta, koska tämä trendi tulee jatkumaan. Sitä voimaa tältä planeetalta ei löydy, joka panisi stopin tälle valtavalle teknologiakehitykselle, joka nyt on menossa. Tämä on laaja viitekehys.

Äsken mainittuun tutkimukseen liittyen VTT:n tutkijat Seppo Verho ja Eero Sormunen ovat esittäneet kirjastolle mahdollisia rooleja useasta eri

näkökulmasta: tiedonportailia opastaja, sivistyslaitos, lukuharrastuksen linnake, kulttuurilaitos ja tietohuollon lukko, tietopalvelulaitos, videoiden jakelupiste, mediateekki, vapaa-aikalaitos - kaikki nämä liittyy lisääntyvään vapaa-aikaan - etätö-tietotupa, kansalaisten konehuone, tietotekniikan keskus, virtuaalikirjaston solmupiste, kansalaistoiminnan keskus, kansalaistoiminnan tukipiste. Tässä on mielestäni selkeästi ja pelkistetyesti esitetty ne mahdolliset roolit, joita kirjastolla tulevaisuudessa kuvaamissani olosuhteissa saattaisi olla. Tietenkin kaikenlaisia kombinaatioita näistä vaihtoehdoista on mahdollista kehittää.

Kirjaston monet mahdollisuudet

Seuraavassa esittelen omia näkemyksiäni kirjastolaitoksen kehittämisestä:

METAFYSIIKKA / IHMISKUVAHYLLY JOKAISEEN KIRJASTOON

Olen päätenyt näkemykseen, että vuoden 2100 tilanteessa voidaan ajatella 10 erilaista, aika lailla toisistaan poikkeavaa ihmiskuvaa. Lähden kuten akateemikko von Wrightin näkemyksestä, ettei ihmisestä ole kunnollista tieteellistä määritelmää. Katsotaan esim. lääketiedettä; se on pirstonut ihmisen hyvin pieniin palasiin. Lääketiede on korkealla ambitiotasolla etenevää palapeliä. Kokonaiskuva ihmisestä on erittäin alkeellinen - verrattuna esim. vuosituhantiseen itämaiseen ihmiskuvaan.

TIETOKEIDAS AJANKOHTAISILLE ASIOILLE

Olisi tärkeää, että kirjasto toimisi lähtökohtana, keitaana uudelle, ajankohtaiselle tiedolle; esim. nyt täällä voisi olla EMU-nurkka, Kiinan nousun huone jne. Informaatiomielessä aina seuraava suuri megatrendi otettaisiin käsittelyyn kirjastossa.

TYÖTTÖMILLE KIRJASTORENGAS

- tai en käyttäisi edes tätä työttömyys-sanaa. Jos joutilaisuusyhteiskunta toteutuu, kuten uskon, työttömät ovat vapaa-aikaa viettäviä kansalaisyhteiskunnan jäseniä, jotka organisoivat oman elämänsä uudelta pohjalta.

Keskeinen tehtävä on, kun tulevaisuutta luodaan, on uusien voimakäsitteiden luominen. Se on ensimmäinen teko tulevaisuuden suuntaan. Uusi sana, uusi käsite, jolla luodaan struktuuria tulevalle kehitykselle.

OPINTOPIIRI, KIRJOJEN KIERRÄTYS, myös asiakkaiden omien.

Esim. itselläni on 100-200 kirjaa, joista olisin valmis luopuman vaihtokauppaperiaatteella. Tämä olisi järkevää ja kestävä kehityksen hengen mukaista.

KESTÄVÄN KEHITYKSEN KIRJASTO - tai osasto.

Ainakin isoimmissa kaupungeissa pitäisi olla oma kirjastonsa kestävä kehitykselle. Tämä on ihmiskunnan evoluutiotestin asia. Olisi äärimmäisen tärkeää saada kaikki uusi, tärkeä tieto tähän erikoiskirjastoon.

KIRJASTOT VOISIVAT OLLA MYÄS TEEMAKIRJASTOJA

koska tämä on myös yksilöllisyyden aikaa. Kaikki ei olisi kirjastoluokituksen mukaista.

MAAILMANTIETOISUUSKIRJASTO

kirjaston pitäisi kehittää globaalia tietoisuutta. Tietoisuuden evoluutio etenee paikallisuudesta kohti globaalisuutta.

"Acting locally, thinking globally!"

VIRTUAALITODELLISUUS

"elämysteknologian" uudet mahdollisuudet, ärsykeoptimointi (tämä on Antti Bergströmin termi). Jokaisella meistä on tietty optimi, paljonko älyllisiä ärsykeitä voidaan ottaa vastaan. Optimin alapuolella elämä tuntuu tylsältä, optimin yläpuolella tapahtuu liian paljon korvien välissä.

TIEDON JA ELÄMYSTEN JALOSTAMINEN

Olen ottanut uuden käsitteen käyttöön, joilla pyrin lähentämään itämaista ja länsimaista ihmiskuvaa. Itämainen ihmiskuva lähtee siitä, että ihmisen egostrukturi, tietoisuuden strukturi, minä-strukturi, joka jokaisella ihmisellä on varsin vahvasti kehittynyt, on itseasiassa monilta osin tarpeeton ja haitallinen ihmisen syvätajunnan ja todellisen minä-kuvan löytämiseksi. Länsimainen ihminen tietenkin tyrmää tällaisen ajattelumallin, mutta tähän löytyy kompromissi, josta olen käyttänyt ilmaisua egon jalostaminen, egon jalostusasteen nostaminen.

En tiedä, mitä tästä kirjastolaitokselle seuraa. Se on aika paljon samaa, kuin puhuminen tunneälystä ja tunneälyn kehittämisestä eli siitä psyyken rakenteen kerrostumasta, joka on tietoisien egon ja piilotajuksen välillä oleva kenttä ja josta Jung mm. sanoo, että tässä kentässä myytit ja mytologiat syntyvät. Ne ovat myös tieteen varhaistuotteita.

Me tarvitsemme egon jalostusasteen nostoa ahneudesta kohti jotain muuta tavoitetta.

Kirjasto voi palvella INFORMAATIOVIRTOJEN SOLMUNA. Kirjaston verkottaminen tai dynamisointi. Tässä suhteessa Suomen kirjastolaitos ymmärtääkseni on jo varsin pitkällä. Tätä voi kehittää ja ottaa vielä tehokkaampia verkkoja käyttöön. Oma käsitykseni maapallon kehittymisestä ja verkottumisesta on se, että kirjastot ja tällaiset solmukohdat tulevat näyttämään tiettyä osaa globaalin trendin osana. Meidän pitäisi nähdä kirjastolaitos laajemmassa viitekehityksessä verkottuvan maailman näkökulmasta.

Tähän liittyy myös äärimmäisen tärkeänä kielten itsepuolustus kulttuurien standardisoitua vastaan. Nyt maapallolla on 6000 - 7000 kieltä. V. 2100 olisi enää 6 tai 7 kieltä. Minusta tällainen kehitys on vaarallinen ja tuomittava, luovuutta ja erilaisuutta uhkaava kehitys. Se pitäisi voida jollakin tavalla estää. Kirjastolla on oma roolinsa kielen ja kulttuurin kehittämisessä ja ylläpidossa. Yhteydet kansalaisten tietoverkkoon ovat tärkeitä kysymyksiä.

VUOROVAIKUTTEINEN KAUNOKIRJALLISUUS - kuluttajan ja tuottajan rajan tietoinen hävitys.

Maapallolla on esitetty hyvin paljon visioita, että kun tuottaja, kirjailija tuottaa jonkun kirjan tai runoilija runon, niin tuote ei välttämättä ole niin kategorinen kuin me ajattelemme.

Työtätekevätkin ihmiset voisivat päästä luoviin prosesseihin mukaan. Tähän kehittyvät tietokannat ja monet muut antavat mahdollisuuden, jos esimerkiksi jakokertomuksia lähtisi kirjastoista liikkeelle.

Tulevaisuuden visiot tässä suhteessa ovat, että parhaat kirjailijat tekevät tulevaisuudessa suuria tietokantoja, joissa on mahdollisuuksia monenlaisiin juonirakennelmiin, erilaisiin roolihahmoihin, ja asiakas ottaa osan tietokannasta käyttöönsä omaan koneeseensa ja kehittää oman romaaninsa, jonka tehtävänä on saada vuorovaikutteisuutta, luovuutta ja elämän mielekkyyttä edistetyksi. Tästä voi kehittää vaikka minkälaisia ideoita. Kokeiluja ja palautteita tarvitaan.

TIETOYHTEISKUNNAN ÄLYKÄS KIRJASTORAKENNUS

Tietoyhteiskunnan kirjastorakenne on älykäs: kirjojen, muiden tallenteiden, virkailijoiden, asiakkaiden, tieto- ja elämystekniikoiden uusi kokonaiskonsepti. Siellä on informaatio-, elämys-, vuorovaikutus-, hiljentymis-, luovuus-, työ- yms. toimintojen tilat ja prosessit. Se toimii tietoyhteiskunnan meditatiivisena tilana...

Tarkoitan lähinnä sitä, että kuten toimistorakennusten osalta puhutaan älykkäistä rakennuksista, älykkäistä toimistorakennuksista informaatioyhteiskunnan uusina työkaluina, jotka kehittävät luovuutta ja monia muita asioita, niin sama voitaisiin esittää kirjastojen suuntaan, jotta ne voisivat aidosti olla älykkäitä, mutta myös ihmisen tunnekentän (kaunokirjallisuus) palvelijoita.

KIRJASTOTUTKIMUKSEN LISÄYS

Suomi on kärjessä lukijamaana. Näin pitäisi olla jatkossakin. Tämän tilaisuuden puffissa kysytään, miten käy lukutaidon? Se kehittyy. Voin keskustelussa esittää, mitä on lukutaito kytkettynä tietoiseen evoluutioteoriaan. Ihminen on oppinut yhdessä evoluution kehityksen vaiheessa lukemaan. Tätä ja lukemisen mukanaan tuomaa fyysistä rakennetta, tarvitaan jatkossakin. Mukaan tule uusia ulottuvuuksia, sähköisiä ja monia muita. Esim. meditaatiokulttuuri esittää uusia värähtelytasoja, joita on mahdollista saada aikaan ihmisen aivot toiminnassa. Värähtelykenttä on maailmassa kehittymässä ja saamassa aikaisempaa syvempiä merkityksiä.

Edustuksellinen demokratia - suora demokratia - kirjasto

SUORA DEMOKRATIA / KANSALAISYHTEISKUNTA

Äänestysautomaatit, luottamuskortit...

Olen tehnyt Espoon valtuustossa aloitteen, että kehitettäisiin suoraa demokratiaa yhdessä edustuksellisen demokratian kanssa ja kirjastot ja koulut otettaisiin käyttöön. Kehitettäisiin sellaiset äänestysautomaatit kuin pankkiautomaatit ja kansalaisella olisi sitten äänestyskortti tai luottamuskortti, niin kuin nyt on luottokortti ja lapsille annettaisiin jo 10-vuotiaana laajennettu kirjastokortti, jolla tämä voisivat esittää kaupungille omia ideoitaan.

Espoossa tämä idea on mennyt toistaiseksi läpi toivomuspontena yksimielisesti. Kaikki poliittiset puolueet olivat tämän idean takana. Käytännössä ei ole tapahtunut yhtään mitään. Espoolainen traditio kuulemma on, että tässä saa kauan odotella, eivätkä ponnet käytännössä johda mihinkään.

Jokaisen, joka tällä hetkellä miettii demokratian olemusta on pakko myöntää, että edustuksellinen demokratia on historiallisen tehtävänsä tehnyt. Suomessa se on kyllä tehnyt äärimmäisen tärkeän historiallisen tehtävän.

Voin kuvata, mitä tarkoitan historiallisella kehityksellä; kaikki muut hyvät asiat kehittyvät ja demokratiankin pitää kehittyä kohti suoraa demokratiaa. Edustuksellisen ja suoran demokratian kesken on luotava vuorovaikutusta. Tähän kuntalaki antaa kaikki edellytykset. Meillä on hyvin moderni kuntalaki Suomessa ja sen varaan voidaan suoraa demokratiaa kehittää vaikka kuinka hurumykky.

Kirjastot ovat KANSALAISYHTEISKUNNAN TUKIKOHTIA.

Ne ovat vaikuttamisfoorumeita.

Minä puhun nyt myös lähiösydämistä. Espoon Soukassa ruvetaan vanhan Elannon tiloihin tekemään tällaista lähiösydäntä, johon tulisi kansalaisvaikuttamisen huone, ja siellä on informaatiota käsiteltävistä asioista. Huoneessa olisi lähiötietokone ja siinä vaikuttamismahdollisuudet ja yhteys kunnan keskushallintoon, jolloin vähitellen alhaalta ylöspäin alkaisi irrota informaatiota luottamushenkilöille ja valtuuston listat alkaisivat vähitellen muotoutua kansalaistahdon pohjalta.

Idea olisi, että kansalaistahto tulisi suoraan ruohonjuuritasolta yhteiskuntapolitiikassa ja kehittäisi sitä eteen päin suoran demokratian hengessä.

Onko poliittisten puolueiden ote niin vahva, ettei tässä päästä eteen päin? Jos katsotte minkä tahansa poliittisen puolueen ohjelmaa, niin kaikissa sanotaan, että demokratiaa kehitetään. Maailma kehittyy tällä hetkellä erittäin nopeasti asiantuntijadiktatuuriin, asiantuntijavaltaan. Ainut keino saada politiikalle voimaa on saada kansalaiset mukaan. Kirjastojen tehtävä voisi olla yhtenä kansalaisvaikuttamisen tukikohtana toimiminen.

Tietoyhteiskunnassa kirjastot ovat avainasemassa

Pidän kirjastolaitoksen valtakunnallista kehittämistä ja tulevaisuusstrategiaa hyvin tärkeänä. Kirjastot ovat tietoyhteiskunnan tärkeimpiä peruspalveluja. Mikä on peruspalvelu, mikä luksuspalvelu tietoyhteiskunnan olosuhteissa? On aivan varmaa, että kirjastot ja koulut ovat peruspalveluja mieluummin kuin sosiaali- ja terveyspuolet asiat, jotka molemmat voidaan siirtää toiselle tai kolmannelle sektorille ja kansalaisyhteiskunnalle.

Ihminen on tulevaisuudessa vastuussa yhä enemmän itse omasta terveydestään. Sosiaali- ja terveyspalvelut miellettiin teollisuusyhteiskunnan vaiheessa erittäin rajusti peruspalveluksi, mutta tulevaisuudessa niitä voidaan siirtää kansalaisyhteiskunnalle.

Kysymys mikä on luksusta, mikä muuta, on muutostilassa. Tämä tietysti aiheuttaa suuria intohimoja ja poliittisia keskusteluja valtuustotasolla, kun resurssit todennäköisesti tulevat tiukkenemaan. Tietoyhteiskunnan tai joutilaisuusyhteiskunnan olosuhteissa voi senkin vision esittää, että liikuteltavan rahan määrä on vähenemässä. Yhä enemmän mennään reaalisuoritteiden suuntaan. Tästä en ole aivan varma.

Resurssit tämän lähtökohdan mukaisiksi. Tästä lähtökohdasta katsoen kunnallispoliittinen ajattelu on - jos nyt ei pahasti ajastaan jäljessä - niin jäljessä kuitenkin, ainakin Espoossa. Meillä kovin vähän käydään arvokeskusteluja

esimerkiksi siitä, mikä on peruspalvelu tietoyhteiskunnan olosuhteissa, mikä on esim. kirjaston ja koululaitoksen rooli.

Joutilaisuusyhteiskunta ei ole unelma

Keskustelussa prof. Kivistö torjui väitteen, että joutilaisuusyhteiskunta olisi jonkinlainen unelma: "Ehdottomasti ihminen tarvitsee työtä, mutta kuka pysäyttää teknologian kehityksen, jota USA:sta johdetaan? Siinä on suunnilleen 60% USA:n valtaa, 30% ehkä EU:n alueen valtaa, 10% Japanin valtaa.

Kuka pysäyttää tämän junan, jolla porukka ohjataan A-, B- ja C-kategoriaan?

Tapahtuu valtava omaisuuden uusjako teknologian avulla.

A-kategoriaan jää vain 20%. B-kategoriaan tulevat pätkätyön tekijät tai niin kuin sanotaan 'trapetsityöntekijät', jotka onnistuvat hyppäämään A-trapetsilta B- trapetsille ja saamaan uuden työpaikan, kun entiseltä menee jalat alta. Se edellyttää valtavaa koreografista taitoa, jota balettianssijat ja muut saavat tulla opettamaan B-kategorian ihmisille, C-kategoriaan tulevat ns. syrjäytyneet. Jenkeissä on visio tästä "invisible generationista"; alle kaksikymppisistä kolmannes jää täysin vaille yhteiskunnallista identiteettiä. Tämä tulee myös Suomeen. Kysymys siitä, mitä kirjasto voi tehdä C-kategorian ihmisille, on äärimmäisen tärkeä."

"Olen puuhaamassa vallankumousta, jonka ensimmäinen askel on oma henkinen vallankumous ja tietopääoman saaminen. Tietoyhteiskunta toimii tiedon aseilla. Jos C-kategorian ihmisillä on tietoa, he pystyvät vaikuttamaan merkittävästi poliittisesti. Täydellä laidalla kannustaisin kirjastoja tähän suuntaan."